

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

פרקים **לד ולה** מתארים את מלכותו של יאשיהו, אחרון מלכי יהודה הצדיקים, את התקוות הגדולות שנתלו בו, ואת אחריתו הטרגית. בפרקים מתואר ניסיון הרואי של יאשיהו להחזיר את הגלגל אחורנית, לתקן את מה שעיוותו אביו וסבו. למרות מאמציו, מציאת הספר ואחריה נבואת חולדה, מעמידים את המלך בפני העתיד הקודר שצפוי לבני עמו. גניזת הארון, כריתת הברית וחגיגת הפסח מהווים הכנה רוחנית ולאומית לתלאות שיעבור עם ישראל בעתיד.

פרק **לו** מתאר בקצרה את קורות מלכי יהודה האחרונים עד לחורבנה של יהודה. כמו ספרים רבים, גם דברי הימים מסתיים באחרית של תקווה, אזכורה של הצהרת כורש מלמדת על הישרדותו של העם ותקוותו לשוב לאדמתו.

חזק חזק ונתחזק!

1.

יאשיהו מטהר את הארץ מעבודה זרה טיהור מקיף:

א | קראו פסוקים א'-ז' ועמדו על משך הזמן של התהליך ומה הוא כולל.

ב | השוו את פס' ה' בפרקנו למל"א יג פס' א'-ב', שימו לב לקיום הנבואה העתיקה.

ג | שימו לב לגבולות הגאוגרפיים של הרפורמה של יאשיהו, היזכרו במסגרת הזמנים, מתי מולך יאשיהו, מתי גלתה מלכות ישראל. כיצד ניתן להסביר את הימצאותם של יהודים בערי הצפון? מהי משמעות העובדה שיאשיהו מולך על כל ארץ ישראל. ראו גם:

רש"י על פס' ו: ובערי מנשה ואפרים וגו' - מאותן עוללות שנשתיירו מחרב ומשבי סנחריב. בחרבותיהם - בהר בתייהם כתוב לפי שלא היו כי אם עוללות מעט נתיירו לישב בשפלה כי אם לקבוע בהר בתייהם.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד ב: מלמד שירמיה החזיר [את עשרת השבטים], ויאשיהו בן אמון מלך עליהן... וכי מה טיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל? אלא מלמד שיאשיהו מלך עליהן.

2.

מציאת הספר ותגובת המלך:

א | קראו פס' י"ד, איזה ספר מצא חלקיה? נסו לחשוב על אפשרויות שונות, היעזרו בכינויים השונים שמתכנה

דברי הימים ב' לד-לו

הספר לאורך הפרקים, עיינו בדברים **לא** פס' כ"ד-כ"ו. ובמפרשים:
רש"י פס' י"ד: את ספר תורת ה' ביד משה - משנה תורה.

ר"י אלבו, ספר העיקרים, מאמר שלישי, כב: ומה שמצינו ביאשיהו שחרד חרדה גדולה על ספר התורה שמצא חלקיהו הכהן בית ה', לא שלא היה נמצא בידם ספר תורה או פתשגן כתב הדת, שהרי ירמיה הנביא היה קיים. אלא לפי שאמון ומנשה היו עובדי עבודה זרה ומכעיסים את השם, ...לפיכך חשש אחד מן הכוהנים שאם יבוא ליד המלך ספר התורה שכתב משה, שיקדור את האזכרות שבו, ובעבור זה גנזו בין שורות הבניין. ואח"כ בימי יאשיהו, אשר שב אל השם בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה, חפשו אחר הספר הזה ולא מצאוהו. וכשחזקו את בדק הבית, מצאו חלקיה בין שורות הבניין והיה בעיניו כמוצא שלל רב, שלח אל המלך לאמור ספר התורה מצאתי, כלומר ספר התורה הידוע, שעשה משה, ולא אמר ספר תורה מצאתי.

ב | בפרשנות המסורתית יש תמימות דעים על כך שבמציאת ספר התורה יאשיהו קרא את הקללות בספר דברים פרקים **כז-כח**, ובפרט את פרק **כח** פס' ל"ו. קראו את הפסוקים ונסו לחשוב מה משמעותם עבור המלך. עיינו גם במפרשים על הביטוי "ויהי כשמוע המלך":
רש"י פס' י"ט: ויקרע את בגדיו - כששמע שהיו קורין (דברים כ"ח) יולך ה' אותך ואת מלךך וגומר ודרש בעצמו אשר תקים עליך העם המליכו ולא נביא על פי הדבור.
רד"ק: כי שם נרמז ענין גלות שומרון וגלות יהודה עם מלך יהודה כמו שבארנו שם.

ג | במדרש ספרי רואים בשפן דמות מפתח בסיפוח. נסו לחשוב מה חלקם של חלקיהו ושפן בתוכן המובא אל המלך? עיינו במדרש ובפירוש הרד"ק:

ספרי דברים פיסקא מח

"כי אם שמור תשמרון את כל המצוה הזאת",
שמא תאמר: ישנו בני הזקנים, ישנו בני הגדולים, ישנו בני הנביאים,
תלמוד לומר: "כי אם שמור תשמרון" מגיד שהכל שוים בתורה
וכן הוא אומר: (דברים לג ד) "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב"
כהנים לויים וישראלים אין כתוב כאן, אלא קהלת יעקב.
וכן הוא אומר (דברים כט ט) "אתם נצבים היום כלכם"
מה אילו זה שעמד וקיים תורה בישראל לא היתה תורה משתכחת.
מה אילו לא עמד שפן בשעתו, עזרא בשעתו, רבי עקיבה בשעתו, לא היתה תורה משתכחת. ואומר (משלי טו כג) "ודבר בעתו מה טוב" דבר שאמר זה, שקול כנגד הכל.

רד"ק לפס' יח : ואולם חלקיה קרא זה אל שפן לסבב שיקראהו שפן אל מלך ויקח עצה להסיר ממנו זה הרע לפי מה שאפשר.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

דברי הימים ב' לד-לו

3.

נבואת חולדה מורכבת משני חלקים, עינו בסוף פרק **לה** פס' כ'-כ"ז, האם שניהם מתקיימים?

4.

בעקבות נבואת חולדה מקיים יאשיהו מעמד כריתת ברית, גונז את הארון וחוגג את הפסח. נסו לחשוב כיצד צעדים אלו מהווים התמודדות עם הבשורות הקשות בנבואה. עיינו **ברש"י פס' ל'**: ספר הברית - הרי כל החרדה שחרד המלך על שנמצא כתוב (דברים כ"ח) יולך ה' אותך וראה שקראה התורה אותה ברית (דברים כ"ח) אלה דברי הברית ולכך אף הוא כרת ברית וראה כתוב בסמוך אחריו (דברים כ"ט) ושמרתם את דברי וגו' ושמרתם אותם גם ראה יאשיהו כתוב בסמוך אתם נצבים היום כולכם וגו' עד טפכם נשיכם עד לעברך בברית עד כורת עמך היום אמר אף באותו דוגמא אכרות אף אני ברית ששם כתוב אתם נצבים וגו' אף אני ויעמד כל העם הנמצא בירושלים מקטן ועד גדול: בכל לבבו ובכל נפשו וגו' - אשר מצא שם כתוב (דברים ל') ושבת עד ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: (לא) ויעמוד המלך על עמדו - ל' נצבים.

5.

גניזת הארון: בפרק **לה** פס' ג' מוזכר הארון בפעם האחרונה, והמפרשים רואים בדבריו של יאשיהו ציווי לגנוז את הארון.

עינו בתוספתא מדוע גונז יאשיהו את הארון ומה הוא מצווה את הלויים?

תוספתא סוטה (ליברמן) פ"ג הלכה א

...משנגז ארון נגז עמו צנצנת המן וצלוחית של שמן המשחה ומקלו של אהרן שקדיה ופרחיה וארגז שהשיבו פלשתים דרין לאלי ישראל, כולם היו בבית קדש הקדשים, ומשנגז ארון נגזו עמו דברים. ומי גנזו? יאשיהו המלך גנזו.

מה ראה כיון שראה כתוב בתורה "יולך ה' אותך ואת מלכך" וגו'

פיקד ללויים וגנזוהו, שני "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדשים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה מלך ישראל אין להם משא בכתף" אמ' להם: "גנזו אותו, שלא יגלה לבבל כשאר כל הכלים, שתחזירוהו למקומו" שני "עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל".

מיד גנזו אותו הלויים.

6.

א | השוו את הפסקאות המתארות את מותו של יאשיהו במלכים ודברי הימים: מל"ב כג פס' כ"ט-ל; דה"ב **לה** פס' כ'-כ"ד. מהם ההבדלים? האם בעל דה"י רומז לסיבת מותו של יאשיהו? דייקו מתוך הפסוק.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

דברי הימים ב' לד-לו

ב | למרות נבואת השלום של חולדה נהרג יאשיהו בקרב מול פרעה. עיינו בשו"ת הרדב"ז, כיצד הוא מסביר את מותו של יאשיהו ואי התגשמות נבואת חולדה, אילו תשובות אפשריות לקושי הוא פוסל:

שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרלח

וכן ביאשיהו מלך יהודה כתיב על ידי חולדה הנביאה "ונאספת אל קברותיך בשלום" ולבסוף נהרג במלחמת פרעה נכה שנאמר "ויוורו המורים למלך יאשיהו" ומה מיתת שלום היא זאת? יש מקצת מרז"ל אומרים כי נענש, לפי שלא שמע יאשיהו אליו, כי מפי האלהים היה אומה כי "אלהי" האמור ביאשיהו קדש, כי ירמיה הנביא ע"ה נתנבא על זה.

הרי לך כי זה היעוד לא תתקיים כלל לפי שגם החטא. ולדעת האומרים כי אלהים האמור כאן ע"ה, יקשה יותר, שאעפ"י שלא חטא לא נתקיים היעוד. והכתוב מעיד עליו וכמוהו לא היה לפניו מלך וכו' וליכא למימר כיון שלא נקבר בקברות אבותיו ולא באה הרעה בימיו מה אסיפת שלום היא זו? דכמה מלכים רשעים גמורים היה להם כן.

ועוד דאין לך רעה גדולה ונקמה עצומה מליפול בחרב שונאו והוא גדולה שבקללות שבתורה, וכ"ש אחר יעוד ונאספת אל קברותיך בשלום.

לכן אני אומר כי צריך תנאי שני כי לא היה יעוד הנביא אלא א"כ יעמוד בעל היעוד במקומו ובביתו ולא יתגרה בדעת אחרים אבל שיכניס עצמו בסכנות זה אינו בכלל היעוד ... ועל זה וכיוצא בו נאמר יש נספה בלא משפט.

הרחבה:

מאמר שפורסם במוסף שבת של מקור ראשון של מתיה קם על המילה האחרונה בתנ"ך: "ויעל!"

נראה שאין צורך בסקר של מכון מחקר כדי לקבוע שהמילה הראשונה הפותחת את התנ"ך מוכרת וידועה, ואפשר להוסיף ולומר שהפסוק הראשון ידוע אף הוא, ורבים לא יתקשו להשלימו גם אם אינם זוכרים את כולו על-פה. אבל כמה מאיתנו יודעים מהי המילה המסיימת את התנ"ך? ומי מכיר את הפסוק החותם את ספר הספרים? נראה שרק מעטים מאוד - ודוד בן-גוריון היה אחד ממתני-מעט אלו.

הספר האחרון בתנ"ך - על פי החלוקה המקובלת - הוא ספר דברי הימים, השייך לחלק הכתובים שבתנ"ך. סדר זה מקובל בספרי התנ"ך המודפסים של ימינו ומקורו במסורת הבבלית. אך בתקופות קודמות נהגו סידורים אחרים של ספרי התנ"ך, כך לדוגמה בכתר ארם-צובה, שבו ספרי הכתובים מתחילים בספר דברי הימים, וזאת על פי המסורת הארצישראלית (הטברנית) הקדומה.

מכל מקום, התנ"ך כפי שהוא בידינו מזה מאות בשנים מסתיים בספר דברי הימים, והפסוק המסיים את הספר - ואת התנ"ך כולו - אינו מדברי נביאים, אלא מדברי מלך נוכרי: "פֹּה אָמַר כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס: כָּל מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱ-לֹהֵי הַשָּׁמַיִם, וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה. מִי בָכֶם מִפְּלַ עַמּוֹ ה' אֱ-לֹהֵי עַמּוֹ - וַיַּעַל" (דברי הימים ב', לו, כג). בן-גוריון עמד על המשמעות המיוחדת של הכרזת כורש כפסוק החותם את התנ"ך, ועמד על הזכות המיוחדת שנפלה בחלקו של "שליט לא יהודי לסיים את ספר הספרים".

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

דברי הימים ב' לד-לו

כורש מלך פרס, הוא כורש הגדול, היה "משיח ה'" וזכה לשבחים "שלא נשמעו מעולם מפי נביאי ישראל על מלך זר": "כֹּה אָמַר ה' לְמַשִּׁיחוֹ לְכוּרֶשׁ, אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּי בְיָמָיו לָרֹד לְפָנָיו גּוֹיִם... אֲנִי לְפָנֶיךָ אֱלֹהֵי יְהוָה וְהַדּוּרִים אֵינִי יְדַלְתוֹת נְחוֹשָׁה אֲשַׁבֵּר וּבְרִיחֵי בְרָזֶל אֶגְדַּע... לְמַעַן עֲבָדִי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל בְּחִירִי, וְאֶקְרָא לְךָ בְּשֵׁמִךָ, אֶכְנָה וְלֹא יִדְעָתָנִי" (ישעיהו מה, א-ד). עלייתו של כורש עוררה ציפיות לגאולה בקרב גולי בבל, ונביא הנחמה, ישעיהו, בישר בהתלהבות: "מְקִיָּם דָּבָר עֲבָדוֹ וַעֲצַת מְלֹאכְיוֹ יִשְׁלִים. הָאֵמֶר לִירוּשָׁלַם תִּוָּשֵׁב וְלַעֲרֵי יְהוּדָה תִּפְּנִינָה וְחֻרְבוֹתֶיהָ אֶקְוִמָם... הָאֵמֶר לְכוּרֶשׁ - רְעִי, וְכָל חֲפְצֵי יְשָׁלֵם, וְלֹאֲמֹר לִירוּשָׁלַם תִּבְנֶה וְהִיכַל תִּבְנֶה" (שם מה, כו-כח). בעקבות העדויות המקראיות ועל פי מקורות היסטוריים (בעיקר יוונים), העריך בן-גוריון את כורש כ"אחת הדמויות הגדולות ביותר" גם בהיסטוריה הכללית וגם בהיסטוריה היהודית. בניגוד לכובשים גדולים אחרים בעולם העתיק, התגלה כורש "כמדינאי דגול ומנהיג גאוני, שידע לכבד את מתנגדיו המנוצחים" ואף "הוקיר וכיבד המנהיגים והדתות של כל העמים", ולפיכך "העניק לכל עם אבטונומיה רוחנית-דתית מלאה וחופש פולחן גמור". וכך, במשך כמאתיים שנה (עד לכיבוש הארץ בידי אלכסנדר מוקדון) "נתגבשה ונתחזקה היהדות לכל תקופת בית שני". כורש גם ניחן בסגולות אישיות נדירות - "איש רב-חסד וגדול-נפש כאשר היו רק יחיד-סגולה מעטים בקרב הכובשים הגדולים".

המילה האחרונה בדברי כורש - שהיא המילה האחרונה בתנ"ך - הרעידה את המיתר היהודי-הציוני בלב בן-גוריון, והשתלבה בלהט הגאולי של אמונתו - האמונה בשיבת ציון, בעלייה ובקיבוץ גלויות. מילה זו הייתה מבחינתו של בן-גוריון אקורד סיום הולם מאין כמוהו לספר הספרים - "מילה שגם בימינו יש לה משמעות גורלית בשביל כל עם ישראל, גם בשביל העם היושב בציון וגם בשביל כל יהדות התפוצה: 'וַיַּעַל'". בן-גוריון מצא סמליות רבה בעובדה שכינוס כלשהו בו הרצה על הנושא התקיים בחודש ניסן: ככל הנראה הייתה גם הכרזת כורש בחודש ניסן, ולפיכך ייתכן שהמועד שבו נשא את הרצאתו ציין את "חודש ההכרזה לפני 2,500 שנה". שנת תשע"ב היא אפוא שנת ה-2,550 להכרזת כורש - ולשיבת ציון שעליה ניתן לומר "ללא הגזמה" כי הצילה את העם היהודי מן הגורל שהיה מנת חלקם של שאר העמים הגולים - "אובדן הצביון הלאומי המיוחד וטמיעה גמורה בקרב עמי הסביבה". לדעתו המילה "ויעל" שסיימה את התנ"ך, היתה לא רק נחמתו של ישראל אלא האמונה בה היתה גם גאולתו!

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555